

Mgr inż. Anna ŻMIJEWSKA, apl. adw.
Wydział Inżynierii Produkcji
Politechnika Warszawska

POTENCJAŁ ADAPTACYJNY PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO W POLSCE®

Flexibility of Polish food industry®

Słowa kluczowe: przemysł spożywczy, sektor spożywczy, regulacje prawne, czynniki stymulujące rozwój, wewnętrzne ograniczenia.

Celem artykułu jest przedstawienie analizy potencjału adaptacyjnego przemysłu spożywczego w Polsce. Punktem wyjścia rozważań było ogólne scharakteryzowanie sektora spożywczego. W publikacji dość szczegółowo zaprezentowano zakres regulacji prawnych istotnych dla przemysłu spożywczego jak również podjęto próbę określenia pozycji sektora MŚP w rozwoju przemysłu spożywczego. Wskazano na główne czynniki stymulujące rozwój sektora spożywczego oraz wewnętrzne ograniczenia uniemożliwiające rozwój tegoż sektora w Polsce.

Key words: food industry, food business, legal regulations, stimulating factors, internal limitations.

JEL Classification Codes Guide: L00, L60, K23.

The purpose of the article is to present an analysis of flexibility of Polish food industry. The starting point were general characteristics of the food business. A quite thorough presentation is devoted to legal regulations vital to the food industry. An attempt was also made to determine the position of SMEs in the development of food industry. The main factors stimulating the development of food business and its internal limitations hindering its advancement in Poland were indicated.

WSTĘP

Sektor spożywczy należy do najważniejszych i najszybciej rozwijających się dziedzin w polskiej gospodarce. Udział sektora w wartości sprzedaży całego krajowego przemysłu wynosi ok. 24 % i jest ok. 9 punktów procentowych wyższy niż w 15 krajach Unii Europejskiej, gdzie wynosi on średnio 15 %. [6]. Polska oferuje duży potencjał dla produkcji żywności ekologicznej. W ciągu ostatnich 25 lat polski sektor spożywczy przeszedł znaczące przeobrażenia. Stanowił jedną z branż, które najszybciej odrodziły się po kryzysie związanym z transformacją ustrojową, stając się jednocześnie ważnym stymulatorem wzrostu gospodarczego. Dzięki stałemu rozwojowi technicznemu, technologicznemu i organizacyjnemu sektora, Polska weszła do czołówki nowoczesnych i innowacyjnych europejskich producentów żywności. Efektem jest m.in. niezwykle sukces eksportowy polskich przedsiębiorstw. Dalszy rozwój sektora możliwy jest m.in. dzięki tworzeniu marki polskiej żywności na rynkach zagranicznych. [5].

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SEKTORA

Określenie „sektor spożywczy” według Polskiej Klasyfikacji Działalności dotyczy producentów artykułów spożywczych (przeznaczonych zarówno dla ludzi, jak i dla zwierząt) oraz producentów napojów, w tym napojów alkoholowych. Sektor spożywczy nie obejmuje producentów płodów rolnych, hodowców zwierząt ani przedsiębiorstw zajmujących się rybołówstwem i rybactwem. W jego skład nie wchodzi także dystrybutorzy żywności.

Przemysł spożywczy można podzielić na 14 podstawowych działów zajmujących się produkcją i przetwórstwem artykułów spożywczych:

- produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa,
- przetwarzanie i konserwowanie ryb,
- przetwórstwo owoców i warzyw,
- produkcja olejów i tłuszczów,
- przetwórstwo mleka,
- przetwórstwo ziemniaków,
- wytwarzanie produktów przemiału zbóż,
- produkcja pasz,
- produkcja wyrobów cukierniczych,
- produkcja wyrobów tytoniowych,
- produkcja koncentratów spożywczych,
- produkcja cukru,
- produkcja pozostałych artykułów spożywczych (m.in. kawa i herbata),
- produkcja napojów [2].

W sektorze spożywczym działa 2559 przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób. 95% z nich zajmuje się produkcją art. spożywczych (pozostałe produkcją napojów). Bliższa połowa przedsiębiorstw zatrudnia do 49 osób, w kolejnych 40% zatrudnienie wynosi między 50 a 249 pracujących, a 11% przedsiębiorstw liczy co najmniej 250 pracujących. Firmy z tej ostatniej grupy są odpowiedzialne za 63% przychodów ze sprzedaży całego sektora spożywczego. Udział przedsiębiorstw dużych (250 i więcej pracujących) jest wyższy

Tabela 1. Sektor spożywczy – podstawowe dane statystyczne

Table 1. Food business – basic statistical data

SEKTOR SPOŻYWCZY: (działy i grupy)	PRODUKCJA SPRZEDANA (w mln zł)	ŚREDNIE ZATRUDNIENIE (w tys.)	ŚREDNIE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE (brutto w zł)
PRODUKCJA ARTYKUŁÓW SPOŻYWCZYCH w tym:	141 001,6	268,3	3162,83
Przetwarzanie i konserwowanie mięsa oraz produkcja wyrobów z mięsa	44 317,9	90,1	2 520,12
Przetwarzanie i konserwowanie ryb, skorupiaków i mięczaków	5 908,3	12,3	2807,54
Przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	12 192,7	24,9	3210,02
Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	3 684,4	4,5	4 652,81
Wytwarzaniem wyrobów mleczarskich	23 564,0	35,5	3 551,53
Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	4 179,7	6,3	3 743,65
Produkcja wyrobów piekarniczo-cukierniczych, wyrobów mącznych	9 253,5	45	2 536,81
Produkcja pozostałych artykułów spożywczych	26 212,6	42,3	4 235,14
Produkcja gotowych pasz i karmy dla zwierząt	11 688,6	7,4	5 820,56
PRODUKCJA NAPOJÓW	17 833,0	21,8	5 214,91
Razem – PRODUKCJA ART. SPOŻYWCZYCH I NAPOJÓW:	158 834,6	290,1	3 317,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Nakłady i wyniki przemysłu w 2012 r., dane dla przedsiębiorstw zatrudniających pow. 49 osób

Source of information: Own compilation based on data from Central Statistical Office of Poland. Outlays and outcomes of the industry in 2012. Data for companies employing more than 49 people

wśród producentów napojów (14,1% liczby przedsiębiorstw, realizujących 81% przychodów ze sprzedaży całego działu) niż wśród producentów art. spożywczych (10,9% liczby przedsiębiorstw, 60% przychodów ze sprzedaży) [3, 5].

Powyżej przedstawiono ogólne dane statystyczne z roku 2012 – dotyczące produkcji sprzedanej, średniego zatrudnienia, średniego miesięcznego wynagrodzenia w poszczególnych działach i grupach sektora spożywczego w Polsce.

Analizując powyższe dane można wskazać, iż sektor spożywczy jest kluczowy dla polskiej gospodarki. Roczna produkcja sprzedana osiągnęła w 2012 r. wartość 158 834,6 tys. milionów złotych a średnio zatrudnionych w przemyśle było ok. 290,1 tys. osób. Godne uwagi również są średnie zarobki - ich wysokość kształtuje się na poziomie 92-94% średniego wynagrodzenia w przetwórstwie przemysłowym.

Aktualnie polska żywność konkuruje na rynkach zagranicznych przede wszystkim ceną, a atrakcyjność inwestycyjna polskiego sektora spożywczego wynika m.in. z niskich kosztów pracy. Rozwój gospodarczy i wzrost zamożności społeczeństwa powodują, że znaczenie czynników kosztowych będzie coraz mniejsze. W związku z rosnącymi kosztami produkcji oraz nasilającymi się trendami zdrowotnymi, zdaniem ekspertów branżowych szansą na utrzymanie dotychczasowych rynków zbytu i pozyskanie nowych jest wzmacnianie marki polskiej żywności, która ma być synonimem produktów zdrowych o wysokiej jakości. Duży poten-

cjał upatruje się również w produkcji żywności ekologicznej. Istotne jest zatem kształtowanie wizerunku Polski jako dostawcy produktów smacznych oraz bezpiecznych: wyprodukowanych z surowców o najwyższej jakości, przy zachowaniu rygorystycznych norm sanitarnych [5].

UWARUNKOWANIA PRAWNE

Polski przemysł spożywczy jest silnie powiązany z międzynarodowym rynkiem i kapitałem, który uznał, że w Polsce jest to branża z przyszłością i że w jej rozwój warto inwestować. Ponadto przemysł spożywczy jest kluczowy dla bezpieczeństwa żywnościowego kraju. Ze względu na wpływ na ludzkie zdrowie, przetwórstwo spożywcze podlega licznym regulacjom prawnym, określającym standardy jakości żywności. Przestrzeganie tych regulacji jest szczególnie istotne w przypadku firm produkcyjnych - eksporterów. Przepisy prawa oraz liczne uwarunkowania formalne stanowią dla wielu polskich firm istotne bariery wejścia na rynek przetwórstwa spożywczego [5]. Konkurencyjność działania podmiotów z sektora spożywczego zależy w dużej części od ich zdolności adaptacji zakładów produkcyjnych do przepisów określających standardy jakości żywności dopuszczalnej do obrotu na rynku europejskim [1].

W tabeli 2 przedstawiono spis regulacji prawnych istotnych dla przemysłu spożywczego w Polsce, a mianowicie: ustaw, rozporządzeń oraz aktów Unii Europejskiej:

Tabela 2. Uwarunkowania prawne dla przemysłu spożywczego [1]

Table 2. Legal background for food industry [1]

USTAWY
<ul style="list-style-type: none"> – Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 roku o bezpieczeństwie żywności i żywienia; – Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 roku o Inspekcji Weterynaryjnej; – Ustawa z dnia 6 września 2001 roku o towarach paczkowanych; – Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 roku o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych; – Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych; – Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz o rejestracji i ochronie oznaczeń, geograficznych napojów spirytusowych; – Ustawa z dnia 2 marca 2001 r. o wyrobie spirytusu, wyrobie i rozlewie wyrobów spirytusowych oraz wytwarzaniu wyrobów tytoniowych; – Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi; – Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich, obrocie tymi wyrobami i organizacji rynku wina.
ROZPORZĄDZENIA
<ul style="list-style-type: none"> – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie znakowania środków spożywczych i dozwolonych substancji dodatkowych; – Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 kwietnia 2004 roku w sprawie naturalnych wód mineralnych, naturalnych wód źródłanych i wód stołowych; – Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 kwietnia 2004 roku w sprawie środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego; – Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie przeprowadzania urzędowej kontroli żywności; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 marca 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków, jakie powinni spełniać skupujący owoce miękkie i przetwórcy owoców miękkich; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lutego 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach przetwarzających owoce i warzywa; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach przemysłu cukierniczego; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 26 października 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy przetwórstwie mleka i jego pochodnych; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 8 maja 1997 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy produkcji olejów roślinnych; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 czerwca 1997 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy magazynowaniu, przetwórstwie zbóż i produkcji pasz pochodzenia roślinnego, z późniejszymi zmianami; – Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 września 2001 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy przetwórstwie ziemniaków;

- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 9 marca 1999 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy produkcji cukru;
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 maja 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze amoniakalnych instalacji chłodniczych w zakładach przetwórstwa rolno-spożywczego;
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 października 2003 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach przemysłu koncentratów spożywczych;
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 czerwca 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach przemysłu piwowarskiego i napojów gazowanych;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie szkodliwych czynników biologicznych dla zdrowia w środowisku pracy oraz ochrony zdrowia pracowników zawodowo narażonych na te czynniki;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie naturalnych wód mineralnych, naturalnych wód źródłanych i wód stołowych;
- Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej oraz Zdrowia z dnia 14 listopada 1952 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach przetwórstwa rybnego;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 lipca 2006 r. w sprawie wykazu prac, przy wykonywaniu których istnieje możliwość przeniesienia zakażenia na inne osoby;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9 maja 2007 r. w sprawie wykazu jednostek badawczo-rozwojowych realizujących zadania dotyczące programu monitoringu żywności i żywienia oraz opracowujących opinie niezbędne dla oceny ryzyka;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 czerwca 2007 r. w sprawie napromieniania żywności promieniowaniem jonizującym;
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lipca 2007 r. w sprawie znakowania środków spożywczych.

AKTY UNII EUROPEJSKIEJ

- Dyrektywa 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich w zakresie etykietowania, prezentacji i reklamy środków spożywczych;
- Rozporządzenie Rady (EWG) 2092/91 z dnia 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych;
- Rozporządzenie (WE) Nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. bezpieczeństwa żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności;
- Rozporządzenie (WE) Nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych;
- Rozporządzenie (WE) Nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające ogólne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego;
- Rozporządzenie (WE) Nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli żywności w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi;

– Rozporządzenie (WE) Nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia i dobrostanu zwierząt.

Źródło: Opracowanie na podstawie [1]

Source: Study based on [1]

POZYCJA SEKTORA MŚP W ROZWOJU PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO

Pomimo znaczącej pozycji Polski na europejskich rynkach żywności, żadnej z polskich branż nie można uznać jednak za lokomotywę rozwoju sektora na skalę Europy lub regionu [1]. Niemniej polskie wyroby wędliniarskie, nabiał oraz artykuły owocowo-warzywne są rozpoznawalne na rynkach europejskich i cieszą się dobrą opinią wśród zagranicznych konsumentów. Od blisko 20 lat w sektorze spożywczym zauważalna jest postępująca koncentracja i konsolidacja działalności produkcyjnej, wynikająca z dążenia grup kapitałowych oraz firm-liderów branży do redukcji kosztów i zwiększania konkurencyjności na rynkach międzynarodowych. W porównaniu z gospodarkami europejskimi, stopień konsolidacji polskiego sektora spożywczego wciąż jest niższy [1, 4]. W kolejnych latach można oczekiwać kontynuacji tego procesu przez dalsze fuzje i przejęcia. Procesy te ułatwiać będzie struktura własnościowa sektora, w której występuje nikły udział własności publicznej. Ze względu na specyficzne cechy przetwórstwa żywności (duża pracochłonność, silne powiązania z rynkiem lokalnym, znaczna różnorodność asortymentowa, krótkoseryjność produkcji) procesy konsolidacji nie obejmują jednak wszystkich rodzajów działalności, a na rynku zawsze istnieć będzie znaczna ilość firm małych i średnich (Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, [5]). Co istotne potencjał firm produkcyjnych z sektora MŚP jest całkowicie niewykorzystany. Brakuje rozwiązań techniczno-prawnych na wykorzystanie przez producentów liderów- sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Jest to o tyle istotne, gdyż nie następuje ekspansja przedsiębiorstw produkcyjnych z sektora spożywczego MŚP przy jednoczesnej popularyzacji na arenie światowej dużych polskich przedsiębiorstw produkcyjnych, które mogłyby przy obopólnych korzyściach umacniać polską gospodarkę w zakresie produkcji.

CZYNNIKI STYMULUJĄCE ROZWÓJ SEKTORA SPOŻYWCZEGO

W roku 2011 zostały przeprowadzone badania dotyczących zarządzania zmianą gospodarczą i adaptacyjności branż. Były one wynikiem pierwszego etapu kampanii badawczej związanej z oceną potencjału adaptacyjnego sektora spożywczego, realizowanej w ramach Projektu *Branżowi Liderzy Zmian*. Raport został opracowany przez zespół ekspertów BAA Polska [1]. Z badań wynika, iż główne czynniki stymulujące rozwój sektora spożywczego to m.in.:

- ❖ duży potencjał wzrostu skali produkcji w sektorze spożywczym; (na przestrzeni ostatnich piętnastu lat wartość produkcji spożywczej w Polsce wzrosła 3-krotnie – z poziomu 52 mld zł w 1995 r. do 155 mld zł w 2009 r.);

- ❖ silna ekspansja sprzedaży polskich produktów na rynkach zagranicznych, szczególnie Europy Zachodniej; (w ostatniej dekadzie udział eksportu w produkcji sprzedanej sektora wzrósł z 7% do 17%);
- ❖ szybkie dostosowanie sektora do warunków gospodarki rynkowej; (w przemyśle spożywczym zakończono już większość procesów prywatyzacyjnych i tym samym sektor niemal w całości oparty jest na kapitale prywatnym);
- ❖ postępująca specjalizacja produkcji, która skutkuje wzrostem wykorzystania podwykonawców i outsourcingu, a w efekcie zwiększeniem wydajności; (w latach 2000-2010 usługi obce charakteryzowała najwyższa dynamika wzrostu (143%) spośród wszystkich grup rodzajowych kosztów operacyjnych);
- ❖ wysoka jakość wyrobów spożywczych, dzięki czemu polskie produkty są cenione zarówno w kraju, jak i na rynkach zagranicznych;
- ❖ wysoka koncentracja regionalna sektora, co sprzyja nawiązywaniu współpracy kooperacyjnej między firmami spożywczymi; (przeszło 40% produkcji spożywczej realizowane jest w województwie mazowieckim i wielkopolskim);
- ❖ rosnąca dywersyfikacja struktury zatrudnienia w sektorze pod względem płci; (w okresie 2005-2010 udział kobiet w strukturze zatrudnienia w firmach spożywczych wzrósł z 40,3% do 42,8%);
- ❖ znaczący wzrost sprawności operacyjnej sektora; (na przestrzeni lat 1995-2009 wskaźniki produktywności polskich firm spożywczych wzrosły ponad 4,5-krotnie, a wydajności pracy – blisko 3,5-krotnie).
- ❖ stosunkowo szybko postępujący spadek rozdrobnienia podmiotowego w sektorze; (w latach 1995-2009 liczba firm przemysłu spożywczego spadła o 35%).
- ❖ systematyczny wzrost inwestycji o charakterze technologicznym, które bezpośrednio przekładają się na poprawę jakości polskich wyrobów spożywczych; (w 1995 roku maszyny i urządzenia produkcyjne stanowiły 49% majątku sektora, w 2009 roku – 58%);
- ❖ koncentracja działalności firm spożywczych na profilu podstawowym, działalność uzupełniająca lub poboczna ma charakter marginalny; (ponad 96% przychodów sektora pochodzi z przetwórstwa spożywczego);
- ❖ relatywnie niskie koszty produkcji, a tym samym wysoka konkurencyjność cenowa polskich wyrobów spożywczych;
- ❖ dobra kondycja finansowa przedsiębiorstw spożywczych; (w całym okresie 2000-2009, a więc również w okresach spadku koniunktury w 2000/2001 i 2008/2009, wyniki finansowe sektora były dodatnie zarówno na poziomie wyniku netto, jak i wyniku brutto);
- ❖ stosunkowo niewielka czułość na wahania koniunktury gospodarczej; co pozytywnie wpływa na stabilność finansowo-ekonomiczną sektora; (w ostatniej dekadzie przemysł spożywczy odczuł okresy dekonunktury w znacznie mniejszym stopniu niż inne gałęzie przetwórstwa przemysłowego) [1].

WEWNĘTRZNE OGRANICZENIA ROZWOJU SEKTORA SPOŻYWCZEGO

Przeprowadzone wyżej wymienione badania pozwoliły również na ustalenie wewnętrznych ograniczeń, które unieumożliwiają rozwój sektora. Są to przede wszystkim:

- ❖ koncentracja eksportu na krajach Europy Zachodniej; mała skala penetracji rynków wschodnich; (*wschodnie rynki zbytu stanowią zaledwie 10% sprzedaży eksportowej*);
- ❖ brak specjalizacji branżowej w zakresie produkcji spożywczej; (*wiele krajów Unii Europejskiej charakteryzuje się znanymi na całym świecie segmentami przemysłu spożywczego; Polska nie ma takiego wyróżnika*);
- ❖ wciąż zbyt mało zdywersyfikowany układ rynków zbytu polskich produktów spożywczych;
- ❖ niska sprawność operacyjna polskich firm przemysłu spożywczego; (*mimo systematycznej poprawy, pod względem wydajności polski sektor spożywczy znacznie odstaje od czołowych krajów UE*);
- ❖ wysokie bariery „wejścia” na rynek produkcji spożywczej, będące konsekwencją konieczności poniesienia znacznych nakładów inwestycyjnych związanych z szeregiem uregulowań formalno-prawnych; (*największe pod tym względem znaczenie mają ostre normy sanitarno-zdrowotne oraz coraz bardziej pogłębiające się rygory jakościowe i normy ochrony środowiska*);
- ❖ problemy z płynnością finansową; (*w całym okresie 2000-2009 zarówno płynność bieżąca, jak i płynność szybka firm sektora spożywczego przyjmowały wartości poniżej progów uznawanych za optymalne. Podmioty te zmuszone były do wykorzystywania w dużym stopniu kredytów obrotowych*) [1].

PODSUMOWANIE

Generalna zasada w teorii handlu mówi, że kraj powinien specjalizować się w tych branżach gdzie posiada przewagę konkurencyjną nad innymi państwami, wynikającą z cech charakterystycznych dla danego kraju. Do takich czynników należą: warunki klimatyczne i geograficzne, ilość i jakość siły roboczej, bogactwa naturalne, posiadany kapitał, koszt siły roboczej, nowoczesna technologia oraz przedsiębiorczość. W przypadku Polski duży potencjał adaptacyjno-rozwojowy ma właśnie przemysł spożywczy. Potencjał polskiego sektora spożywczego jest ogromny – odgrywa on kluczową rolę w polskiej gospodarce. Pomimo występujących czynników ograniczających rozwój przemysłu istnieje dużo więcej czynników stymulujących rozwój tegoż sektora. W warunkach eksportowych potencjał firm produkcyjnych z sektora MŚP jest jednak nie w pełni wykorzystywany, dlatego też istnieje potrzeba wdrożenia rozwiązań techniczno-prawnych umożliwiających skonsolidowane działań polskich firm produkcyjnych w celu szerszej ekspansji sektora spożywczego na arenę międzynarodową.

LITERATURA

- [1] **BAA POLSKA. 2011.** Sektor spożywczy w czasie i przestrzeni. Ocena standingu adaptacyjności sektora. Raport opracowany przez Grupę Polskich Doradców Biznesowych we współpracy międzynarodowej.
- [2] **KNAP-STEFANIUK A. 2010.** „Przemysł spożywczy w Polsce- problemy i wyzwania cz. I,” Zarządzanie zmianami - Biuletyn Polish Open University - Wyższej Szkoły Zarządzania nr 5 (39), ISSN 1897-3329.
- [3] **MICHALCZUK L. (red.). 2011.** Żywność i żywienie w XXI wieku – Scenariusze polskiego sektora rolno-spożywczego, Łódź: Wydawnictwo: SWSPiZ.
- [4] **POCZTA W., PAWLAK K., RATAJCZAK P., SIEMIŃSKI P. 2012.** Ekspertyza- Analiza potrzeb i kierunków wsparcia sektora przetwórstwa, przetwarzania, wprowadzania do obrotu i rozwoju produktów rolnych w Polsce w latach 2014-2020, Poznań.
- [5] **POLSKA AGENCJA INFORMACJI I INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH. 2013.** Sektor spożywczy w Polsce, Departament Informacji Gospodarczej, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A., Warszawa.
- [6] **POLSKA AGENCJA INFORMACJI I INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH. 2011.** Sektor spożywczy w Polsce, Departament Informacji Gospodarczej, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A., Warszawa.